

Mit mondanak az őskori kerámiák? A Kaptárkövek tövében talált őskori tárgyak alátámasztják a sziklacsoport korai használatát is. A késő bronzkorra/kora vaskorra keltezett kerámiatöredékek tulajdonképpen egyáltalán nem jelentenek meglepetést, hiszen számos ugyanezen korra keltezhető magaslati erődített telep jelzi a szűkebb környék lakottságát, ahol a késő bronzkori és kora vaskori népesség bizonyos kontinuitásával is számolnunk kell (Felsőtárkány – Vár-hegy, Cserépfalu – Mész-tető, Sály – Latorvár és ebbe a sorba helyezhetjük a nevezettek mellett el-törpülő, de ugyanakkor mégis magaslati telepnek értelmezett szomolyai Kutyahegyet). A Bükkalja kaptárkövei „vonzották” ezt az őskori népességet, hiszen nemcsak itt a Vén-hegyi sziklacsoportok előterében találtunk késő bronzkorra/kora vaskorra keltezett leletanyagot. Korábbi terepbejárások alkalmával ugyan-ezen korszakok kerámiáit gyűjtötték a cserépváraljai Mangó-tető mellett a Pulykón; a Furgál-völgyben; illetve az Ördögtorony tövében is.¹⁰¹ Hogy ezen népesség áldozóhelyként tekintette-e a látványos kúpokra, avagy egyszerűen könnyen hozzáférhető kőbányaként értékelte a sziklakibívásokat, nem eldönthető. Talán inkább az utóbbi mellett szól a szomolyai leletek egyszerű házikeramia szerű jellege, statisztikája és a fémkeresőzés negatív eredménye is.

Kutatásunk rövid összegzéseként az alábbi következtetést vonhatjuk le: a kaptárkövek két eltérő időszaka – késő bronzkor/kora vaskor, illetve a középkor/kora újkor – párhuzamba állítható a Bükkalja lakottságával. Azokban a történeti korszakokban, amikor a hegylábi régió lakott volt, akkor az ember rendszeresen hasznosította a könnyen megmunkálható sziklatornyokat.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

Szomolya, Kutyahegy

(KÖH 88995)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **B, V, Á**

A lelőhely leírását lásd a Szomolya, Kaptárkövek, Vén-hegy DNY-i oldala (KÖH 16814) lelőhelyen belül.

334. Szólád, Bozót-mellék D

(KÖH 45743)

(Somogy megye) **Ő**

A lelőhelyen régészeti megfigyelést végzetünk szennyvízárak ásása miatt, 2014. november 12-én, a Szóládról Ny-ra vezető földúttól É-ra, kevés őskori kerámiatöredéket találtunk. November 13-án, terepbejárás során megállapítottuk, hogy a lelőhely a földúttól D-re is folytatódik és ezzel a lelőhely kiterjedése jelentősen megnőtt.

Munkatárs: Nyári Zsolt rajzoló.

NÉMETH PÉTER GERGELY

335. Szögliget, Szádvár

(KÖH 16815)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, Á, Kk, Kú**

2014 augusztusának első hetében immár ötödik alkalommal nyílt lehetőségünk Szádvár régészeti feltárásának folytatására.¹⁰² Továbbra is a Szádvárért Baráti Kör által szervezett és a Herman Ottó Múzeum munkatársai által irányított ásatás során a középső vár, valamint a belső várba vezető kapuépítmény területén folytattunk kutatást. A feltárás célja a továbbiakban konzerválni-helyreállítani tervezett falcsomók környezetének feltárása, valamint az építési periódusok és a járósíntek tisztázása volt.

A középső vár É-i részén emelkedő félköríves Lakatosbástyát az 1573. évi Angelini-féle alaprajz a középső vár területe felé nyitott formában ábrázolja, s a bástyától DNY-ra egy téglalap alaprajzú épület emelkedik. A kutatás során azonosítottuk ez utóbbi ÉK-i sarkát, valamint É-i falának Ny-i végét. Kiderült, hogy ez az épület utólagosan épült hozzá a középső és a belső várat elválasztó egykori várfalhoz. A belsejében kijelölt kutatóárokba kitermelt igen nagy mennyiségű, mintegy másfél m vastag köves omladék ellenére sem értük el annak járósíntjét, így a feltárást ezen a területen, a balesetveszélyes metszetsínek miatt, felfüggesztettük.

A Lakatos-bástya és a középső váruvar találkozási pontján kijelölt szelvényben megfigyelhettük, hogy a bástyát – feltételezhetően a 17. század folyamán – egy 100 cm vastag és 135 cm hosszú falazattal lezárták. E fal bástyabelső felőli síkjában két függőleges és két vízszintes gerenda fészket tisztítottuk ki. Kiderült, hogy a 20×20 cm átmérőjű elemekből összeállított fakeretet lényegében körbefalazták. Az időközben elpusztult gerendákba ütött nagyméretű szegkek hegyes végeit a kőfalba építve figyeltük meg. Ennek a szerkezetnek a funkciója (ajtókeret?) pontosan még nem tisztázott. A feltárt fal É-i oldalán, az eredeti szinthez képest, majd 2 m-s mélységben tártuk fel a Lakatos-bástya habarcsos padlóját.

A középső vár további két pontján folytattunk feltárást. A Lisztes-bástya előterében a 2013-ban megnyitott kutatóárok vonalában, attól Ny-ra kerestük a bástya esetleges lezárásának nyomait, valamint habarcsos járósíntjének kiterjedését. Sajnos a legutolsó masszív habarcsos járósínt felülete eddig a pontig már nem terjedt ki, de nem leltük nyomát a félköríves rondella lezárásának sem. Azaz a Lisztes-bástya igen nagy valószínűséggel a középső vár területe felé nyitott lehetett, Ledentu 1639-es tusrajzán is látható tetőzetét így önálló oszlopok tarthatták. Ezt a hipotézist azonban csak a bástya belsejének teljes feltárásával igazolhatjuk, vagy cáfolhatjuk meg.

Az ún. Porkoláb fal K-i előterében megkíséreltük magának a Porkoláb háznak az elsődleges lokalizálását. A feltételezett épület É-i részén, egy K–Ny-i irányú törmelékdomb tetején kijelölt kutatóárokban – előzetes elképzeléseinktől kb. egy m-rel délebbre – tártuk fel az épület É-i falának egy kis részletét. Sajnos a belső járósíntjét a vastag omladékréteg miatt a rendelkezésünkre álló idő alatt nem tudtuk elérni, de az É-i fal feltételezett külső oldalán elértük az alapját képező természetes sziklafelszínt és a mellette húzódó Árpád-kori és őskori leletanyagot tartalmazó legalsó réteget is. Azonban kifejezett járósínteket ezen az oldalon sem találtunk.

101 Herman Ottó Múzeum Régészeti Gyűjtemény, ltsz. 63.50.1–10 (Cserépfalu-Ördögtorony alatt); 92.87.1–4 (Cserépváralja-Furgál-völgy); 92.88.1–4 (Cserépváralja-Pulykó-tető).

102 A korábbi régészeti tevékenységekről a jelentéseket ld. RKM 2008, 299; RKM 2009, 362; RKM 2010, 371–372; RKM 2011, 178; RKM 2012, 97; RKM 2013, 127.

A belső vár területén a kaputoronytól É-ra emelkedő falcsonktól Ny-ra nyitott kutatóárokban az utolsó járósíntet egy téglapadló formájában azonosítottuk. Ezen a területen azután É felé haladva megtisztítottuk a belsővár falának ÉK-i sarkát, tehát a külső várfal tetejét és a Lakatos-bástya Ny-i indítását is. Megállapítottuk, hogy a belső vár É-i és K-i fala egy periódusban épült, ennek a falazatnak a része a kaputoronytól É-ra húzódó falvonulat. A Lakatos-bástya Ny-i falvége viszont ehhez a falsarokhoz utólagosan épült hozzá. Mindezen feltehetően korai falazatoknak része a Csonka bástyától K-re emelkedő magas falcsonk, s ennek a falvonulatnak az ÉNy-i sarkát sikerült azonosítani a Csonka-bástya feltárásakor, melynek építőharcából 13–14. századi kerámia került elő.

A legfontosabb feladat, a kaputorony feltárása, több fontos kérdést vetett fel. Magasan álló É-i, azaz Ny–K-i irányú falcsonkjá É-i előterében járósíntet az eredeti felszíntől mért több mint másfél m-es mélységben sem észleltük, holott az itt elért bontási szint megegyezett az északabbra megtalált, említett téglapadló szintjével. A kutatás során a falcsonkról az azt övező területek feltárásával megállapíthattuk, hogy az utólag épült hozzá a belső vár ÉK-i, említett sarkától induló, egykor a belső várat lezáró várfalhoz. Hozzávetőlegesen megállapítható volt a jelenleg igen roncsolt állapotban ránk maradt fal eredeti magassága is, mivel azt a kaputorony a magasabb falazata megőrizte számunkra. Az utolsó felszín alatt mintegy fél m-es mélységben azonosítottuk az egykori toronyépület külső ÉNy-i sarkát is, melyet nagy méretű (40×40×75 cm) kváderkövekkel armíroztak. Ennek egyik eleme *in situ* maradt meg. Ettől a saroktól Ny-ra egy ehhez később hozzáépített falazat indul, mely a kaputoronytól É-ra húzódó épülethez tartozhatott – ennek téglapadlóját említettük az előzőekben.

A falcsonk D-i síkjának kutatása során megtaláltuk a torony Ny-i falát, s ennek K-i, azaz belső vakolt síkját is azonosítani tudtuk. A mélyítés eredményeként kibontakozott a Ny–K-i irányú fal D-i oldalán egy dongaboltozat indítása, valamint a boltozatot erősítő ÉNy-i szögletes pillér is előkerült. Miután megtisztítottuk a kaputorony utóbb tárgyalt magasabb É-i falával párhuzamosan futó, lepusztult D-i falazat tetejét is, nagyrészt lehetővé vált az épület elsődleges értelmezése is. Eszerint itt egy alsó szintjén dongaboltozattal lezárt kapuátjáró lehetett, melynek még csak felső részét találtuk meg – a Ny-i fal belső, vakolt szakasza alatt helyezkedhetett el maga a kökeretes kapu. Nagyon valószínű, hogy a ma a középső vár területén heverő, s egyértelműen egy felvonóhidas kapuhoz tartozó keretkövek ehhez az építményhez tartoztak.

Feltételezhető az is, hogy ez a kapuépítmény nem zárult le K felé az említett korai K-i várfal síkjának vonalában, ugyanis a már többször említett Ny–K irányú falban egyértelmű elválást nem találtunk. Hipotézisként így megfogalmazhatjuk, hogy a középső és a külső várat egykor elválasztó falazathoz, ami egykor külső várfalként is funkcionált, talán az eredeti egyszerű várkapu helyére, eddig még ismeretlen időben, egy a K-i falsíkból kiugró, téglalap alaprajzú nagyméretű, többszintes kapuépítményt emeltek. Figyelemre méltó, hogy a tornyot körülvevő omladék-rétegből igen nagy mennyiségben került elő 13–15. századi kerámia, míg a kései, 16–17. századi anyag lényegében hiányzott.

A 2014. évi ásatás, habár kiemelkedő tárgyi leletet nem produkált, szerencsés módon, számos területen pontosította Szádvár alaprajzát és építési periodizálásához is fontos adatokat szolgáltatott.

GÁL VIKTOR

336. Szurdokpüspöki, Hosszú-dűlő 1. (7. lh.) (KÖH 31514)

(Nógrád megye) R

2014. február 27. – március 18 között az MNM NÖK elvégezte a lelőhelyen, a 058/34 /33 /32 /13 /15 /14 /11 /12 /28 /29, 045/7/12 /10 /6 /7, 052/14 /31 /45 /41, 057 hrsz-ú ingatlanokon az Előzetes Régészeti Dokumentáció összeállításához kapcsolódó próbafeltárást. A kutatást a 21-es út szélesítési munkálatai tették szükségessé. A humuszolt terület 941,93 m² nagyságú volt. A próbafeltárást lelőhely-érintettsége 752,73 m². Régészeti pozitív terület: 56,5 m².

A településtől Ny-ra, a Hosszú-dűlő nevű határrészben, az egykori Béke TSz területétől É-i, ÉNy-i irányban, a 21-es út által keresztezett széles, lapos földháton, a Zagyva-folyótól Ny-ra lokalizálható a lelőhely. Korábbi kutatások: 2002, helyszíni szemle, Paszternák István és Majcher Tamás. 2005–2006, ásatás, Bácsmegei Gábor. 2009 és 2013, terepbejárás, Reményi László.

A próbafeltárást a lelőhely D-i részét érintette. Az ásatást 2014. február 27-én kezdtük. A kutatóárok megnyitása során összesen 22 objektumot figyeltünk meg és tártunk föl. A jelenségeket átlagosan 60 cm mélységben lehetett pontosan azonosítani. A 3. kutatóárokban ennél jóval mélyebbre, kb. 1 m-re kellett lemélyülnünk. Az előkerült objektumok nagy részét a késő rézkori badeni kultúrához sorolhatjuk.

A lelőhelyen korábban azonosított régészeti kultúrák és korszakok közül (középső rézkor, késő rézkor, középső bronzkor, késő bronzkor – kora vaskor, római császárkor (szarmata); temető: késő bronzkor, népvándorlás kor) csak a késő rézkori badeni kultúra településének objektumait tudtuk egyértelműen meghatározni.

A próbafeltárások során előkerült a korábbi, 2005–2006-os ásatások során azonosított késő rézkori árokrendszer (erődítés?) D-i és DK-i részlete (12., 13. és 22. obj.). Az árok 2–2,5 m mély volt a mai felszínhez viszonyítva. Az árok gyakorlatilag a lelőhely D-i szélét is jelenti egyben, amely alapján módosítani lehet a kiterjedését. Továbbá találtunk egy széles, nagy méretű kavicsos kirakott sütőfelületet (15. obj.), valamint számos gazdag kerámia-leletanyagot tartalmazó hulladékgyűjtőt (4., 5. és 7. obj.). A 4. objektumban egy zsugorított pózban elhelyezett csontvázas temetkezés került elő.

A feltárást munkatársai: Kiss László és Szabó Attila régész-technikus.

BÓKA GERGELY

337. Tamási belterülete és határa (Tolna m.) U, R, B, Lt, Ró, A, Kö, I

Mező utca – Cser László utca (KÖH 77575): a Ki mit tud lakótelepen április 11–15. között végzett földkábelfektetés régészeti felügyelete során az avar sír lelőhelyeként ismert Mező u. 15. sz. házzal D felől szomszédos Cser László u. 10. sz. ház előtt ásott közműkereső akna kidobott földjéből apró, bolygatott embercsont-töredékeket gyűjtöttem össze. Az akna falában régészeti objektum nem mutatkozott, csak egy modern közműárok beásása, valószínűleg utóbbi készítése során bolygathattak meg egy temetkezést, amelynek visszatöltött maradványait most újra érintette a földmunka. Július 24-én, a szennyvízcsatornahálózat bővítése régészeti felügyelete során a Cser László u. 12. sz. ház előtti árokban a bekötés által kettévágott, É–D-i tájolású, melléklet nélküli kettős sírt tártam fel, a ház lebetonozott